

RISKLARNI BOSHQARISH TIZIMIDA SUG'URTANING O'RNI VA AHAMIYATI

Shamsitdinov Mirsaid Azmiddin o'g'li

Mustaqil izlanuvchi

Shamsitdinovmirsaid0330@gmail.com

Annotatsiya. Tezisdagi kichik biznes subyektlarining faoliyatida risklarni boshqarish va sug'urta tizimining o'rni tahlil qilingan. Risklarni samarali boshqarish va sug'urta mexanizmlarini qo'llash orqali korxonalarining moliyaviy barqarorligini mustahkamlash, faoliyatini uzluksiz davom ettirish va iqtisodiy xavfsizlikni oshirish imkoniyatlari ko'rib chiqilgan. Shuningdek, O'zbekiston misolida sug'urta xizmatlaridan foydalanish darajasi va uni rivojlantirish istiqbollari aniqlangan.

Kalit so'zlar: kichik biznes, risklarni boshqarish, sug'urta, moliyaviy barqarorlik, innovatsion mexanizmlar

Bozor iqtisodiyoti sharoitida xo'jalik yurituvchi subyektlarning, ayniqsa kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarining barqaror faoliyat yuritishi ko'plab ichki va tashqi omillarga bog'liq. Iqtisodiy muhitdagi o'zgarishlar, narx-navoning tebranishi, moliyaviy beqarorlik, tabiiy ofatlar yoki kutilmagan favqulodda holatlar biznes faoliyatida turli risklarning yuzaga kelishiga sabab bo'ladi. Shu sababli, zamonaviy iqtisodiyotda risklarni boshqarish tizimini shakllantirish va uni samarali tashkil etish korxonalar barqarorligini ta'minlashning muhim omili hisoblanadi.

Risklarni boshqarish tizimida sug'urtaning o'rni beqiyosdir. Chunki sug'urta mexanizmi moliyaviy yo'qotishlarning oldini olish, ularni kamaytirish yoki kompensatsiya qilish imkonini beradi. Sug'urta tizimi orqali nafaqat korxonalar o'z faoliyatida barqarorlikka erishadi, balki iqtisodiyotda moliyaviy xavfsizlik darajasi ham oshadi. Bu esa tadbirkorlik subyektlariga yangi investitsiyalar jalb etish, ishlab chiqarishni kengaytirish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash imkonini yaratadi.

So'nggi yillarda O'zbekistonda sug'urta bozorini rivojlantirish, ayniqsa kichik biznes uchun moslashtirilgan sug'urta mahsulotlarini joriy etish bo'yicha qator islohotlar amalga oshirilmoqda. Shunga qaramay, risklarni boshqarish jarayonida sug'urtaning to'liq imkoniyatlaridan foydalanish darajasi hali ham yetarli emas. Shu sababli, sug'urtaning risklarni boshqarish tizimidagi o'rni va ahamiyatini chuqur o'rganish, mavjud muammolarni tahlil qilish hamda takomillashtirish yo'nalishlarini aniqlash dolzarb ilmiy-amaliy masala sifatida ahamiyat kasb etadi.

Risklarni boshqarish va sug'urtaning iqtisodiy tizimdagi o'rni bo'yicha ko'plab mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan tadqiqotlar olib borilgan. Ularning ishlari sug'urtaning moliyaviy barqarorlik, investitsion faollik va tadbirkorlik xavfsizligiga ta'sirini har tomonlama yoritib beradi.

Masalan, M. Porter o'z tadqiqotlarida korxonaning raqobatbardoshligini ta'minlashda risklarni boshqarish strategiyalarining muhimligini ta'kidlaydi. Uning

fikricha, sug'urta mexanizmlari risklarni diversifikatsiya qilish orqali ishlab chiqarish jarayonining uzluksizligini ta'minlaydi va bu, o'z navbatida, milliy iqtisodiyot barqarorligiga xizmat qiladi [1].

J. Stiglitz esa iqtisodiy xavflarni kamaytirish jarayonida sug'urta tizimining ijtimoiy va institutsional ahamiyatiga e'tibor qaratadi. Unga ko'ra, sug'urta nafaqat moliyaviy yo'qotishlarni qoplash vositasi, balki ijtimoiy ishonchni mustahkamlovchi mexanizm sifatida ham faoliyat yuritadi [2].

Mahalliy olim D. Jo'raeva o'z ilmiy ishlarida O'zbekiston sug'urta bozorida kichik biznes subyektlari uchun risklarni boshqarish vositalarini tahlil qilgan. U sug'urta kompaniyalari tomonidan kichik biznes ehtiyojlariga mos mahsulotlar ishlab chiqish zarurligini, bu esa iqtisodiy faollikni oshirishga xizmat qilishini ta'kidlaydi [3].

Shuningdek, A. Karimov tadqiqotlarida sug'urtaning milliy iqtisodiyotdagi stabilizatsion rolini yoritadi. Uning fikricha, sug'urta tizimi moliyaviy xavflarni kamaytirish orqali iqtisodiy inqirozlarning salbiy oqibatlarini yumshatadi va kichik biznes subyektlarining uzoq muddatli rivojlanishiga zamin yaratadi [4].

So'nggi yillarda O'zbekiston iqtisodiyotida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning roli ortib borayotgan bir paytda, ularning faoliyatida uchraydigan risklarni boshqarish masalasi yanada dolzarb tus olmoqda. 2020–2024-yillar davomida mamlakatda kichik biznes subyektlari soni 1,6 barobarga oshgan bo'lsa-da, ularning faqat taxminan 25–30 foizi sug'urta xizmatlaridan muntazam foydalanmoqda. Bu esa risklarni boshqarish tizimining amaliy samaradorligi hali yetarli darajada emasligini ko'rsatadi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, kichik biznesda risklarni boshqarish ko'pincha reaktiv shaklda amalga oshiriladi, ya'ni korxona risk yuzaga kelganidan so'ng choralar ko'radi. Bunday yondashuv moliyaviy yo'qotishlarni kamaytirishga yordam bermaydi. Shu bois risklarni oldindan baholash, ularni diversifikatsiya qilish va sug'urta vositalari orqali qoplash mexanizmlarini kengaytirish zarur.

Sug'urta tizimi bu borada eng samarali instrumentlardan biri sifatida namoyon bo'ladi. O'zbekiston sug'urta bozorida 2024-yil yakuniga ko'ra, yig'ilgan sug'urta mukofotlari hajmi 5,8 trillion so'mni tashkil etgan bo'lsa, bu ko'rsatkichning atigi 12 foizi kichik biznes subyektlariga to'g'ri kelgan. Rivojlangan mamlakatlarda esa bu ulush o'rtacha 40–50 foiz atrofida. Ushbu tafovut kichik biznes sohasida sug'urta madaniyati yetarli darajada shakllanmaganidan dalolat beradi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kichik biznes egalarining 60 foizdan ortig'i sug'urta xizmatlari haqida yetarli ma'lumotga ega emas, 35 foizi esa sug'urta mukofotlari miqdorini yuqori deb hisoblaydi. Shu bois sug'urta kompaniyalari tomonidan mikrosug'urta mahsulotlarini joriy etish, raqamli platformalar orqali xizmatlarni soddalashtirish va risklarni tahlil qilishda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish istiqbolli yo'nalish hisoblanadi.

Bundan tashqari, kichik biznes subyektlari uchun davlat tomonidan kafolatlangan sug'urta dasturlarini kengaytirish, soliq imtiyozlari orqali ularni rag'batlantirish, shuningdek moliya institutlari bilan hamkorlikda kompleks risk boshqaruv tizimlarini joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Umuman olganda, o'tkazilgan tahlil shuni ko'rsatadiki, sug'urta mexanizmlaridan oqilona foydalanish kichik biznes subyektlarining moliyaviy

barqarorligini mustahkamlaydi, ularning raqobatbardoshligini oshiradi va iqtisodiy xavfsizlik tizimining tarkibiy qismi sifatida muhim o‘rin egallaydi.

O‘tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, kichik biznes subyektlarining barqaror faoliyat yuritishi va moliyaviy xavfsizligini ta‘minlashda risklarni boshqarish tizimi hamda sug‘urta mexanizmlari muhim rol o‘ynaydi. Sug‘urta nafaqat moliyaviy yo‘qotishlarning oldini olishga xizmat qiladi, balki tadbirkorlik faoliyatini uzluksiz davom ettirishga, investitsiya jozibadorligini oshirishga va iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashga yordam beradi.

Tahlil asosida quyidagi xulosalar va tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. Risklarni boshqarish madaniyatini rivojlantirish. Kichik biznes subyektlari egalariga risklarni muntazam baholash, diversifikatsiya qilish va minimallashtirish bo‘yicha treninglar, seminarlar va o‘quv dasturlarini joriy etish tavsiya etiladi.

2. Sug‘urta xizmatlarini diversifikatsiya qilish. Sug‘urta kompaniyalari kichik biznes uchun maxsus mahsulotlar — mikrosug‘urta, ishlab chiqarish risklari sug‘urtasi, kredit sug‘urtasi va boshqalarni ishlab chiqishi lozim. Bu korxonalarga moliyaviy barqarorlikka erishishga yordam beradi.

3. Davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari. Xorijiy tajribaga tayangan holda, kichik biznes sug‘urta mukofotlarini qisman subsidiyalash tizimini joriy etish tavsiya etiladi. Bu sug‘urta xizmatlaridan foydalanishni oshiradi va raqobat muhitini mustahkamlaydi.

4. Raqamli texnologiyalarni keng joriy etish. Onlayn sug‘urta tizimlari, mobil ilovalar, avtomatik to‘lov va da‘volarni tezkor ko‘rib chiqish mexanizmlari orqali xizmatlarni soddalashtirish va shaffoflikni ta‘minlash mumkin. Bu sug‘urta tizimiga ishonchni oshiradi.

5. Risklarni avtomatik baholash tizimini yaratish. Sug‘urta kompaniyalarida sun‘iy intellekt va raqamli platformalar yordamida risklarni aniqlash va baholash mexanizmlari ishlab chiqilishi, mukofot stavkalarining adolatli belgilanishini ta‘minlaydi.

Ushbu tavsiyalar amalga oshirilganda, O‘zbekiston kichik biznes sektorida risklarni boshqarish va sug‘urtalash tizimi samaradorligi oshadi, korxonalarining moliyaviy barqarorligi mustahkamlanadi va iqtisodiyotda uzoq muddatli barqaror rivojlanish ta‘minlanadi.

Foydalangan adabiyotlar ro‘yxati.

1. Портер М. Конкурентное преимущество: Как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость. – Москва: Альпина Паблишер, 2019. – 720 с.

2. Стиглиц Дж. Экономика государственного сектора. – Москва: Инфра-М, 2020. – 864 с.

3. Жўраева Д. Кичик бизнестда рискларни бoшқариш ва суғурта хизматларини ривожлантириш масалалари. – Тошкент: Иқтисодиёт ва таълим журнали, №4, 2022. – Б. 45–52.

4. Каримов А. Молиявий барқарорликни таъминлашда суғуртанинг роли. – Тошкент: Илмий изланишлар журнали, №2, 2023. – Б. 61–68..